

SZAKIRODALOM.

Gróf Klebelsberg Kuno *beszédei, cikkei és törvényjavaslatai.* 1916—1926. Budapest, 1927. Athenaeum. (n8°.) XII + 687 l., 1 m.

«*A történelem óramutatója majd gyorsabban, majd lassabban jár, de az átalakulás folytonos*» — írja KLEBELSBERG gróf *A magyar történetírás külföldi*¹ c. restaurációs tanulmányában. Valóban ennek a történelmi átalakulásnak, ennek a nagy szellemi reformációnak a vezére a magyar kultúra minisztere. Hiszen ha végignézünk a magyar művelődés fejlődésén s ha áttekintjük ezt a hatalmas evolúciót: kultúrpolitikánknak annyi nagy alakja közül, mint e művelődés előmozdítóit, a három legnagyobb kultuszminisztert kell kiemelnünk: EÖTVÖS József bárót, TREFORT Ágostont és KLEBELSBERG Kuno grófot. EÖTVÖS, «a nagy idealista», a költő és gondolkodó, korának legegységesebb intellektusa s SZÉCHENYI mellett a magyar föld első igazi európeérje. Nemzeti történetünk legdicsőségesebb és legkritikusabb korának, a 48-as és a 67-es év kultuszminisztere, kinél az elméleti elem nagyobb mértékben jutott kifejezésre, mint a gyakorlati. TREFORT (1872—1888-ig volt miniszter) EÖTVÖS pedagógia-elméletének továbbfejlesztője és megvalósítója volt. KLEBELSBERG gróttban harmóniába olvadva látjuk EÖTVÖS gondolatainak mélységét s TREFORT terv-végrehajtó aktivitásának erejét. Ami EÖTVÖSben még pusztán eszményi és elméleti tevékenység s TREFORTnál előrelendülő akció, azt KLEBELSBERG alkotómunkájában összeforrva látjuk. Míg EÖTVÖS a bölcselő «széplélek» s TREFORT az első szervező, addig KLEBELSBERG a született kultúrpolitikus, a valódi organizátor. Benne párosult eszményi formában, de gyakorlati módon («eszményi nevelés és gyakorlati tanítás egészen jól megférnek egymás mellett») EÖTVÖS intuíciója és TREFORT ereje. KLEBELSBERGET organizátori tevékenysége, újjáalkotó ereje, meggyőződéses hite a magyar géniusz diadalában, nagyvonalú és széleskörű gyakorlata s ismeretanyagának tág horizontjai a magyar kultúrpolitika történetében EÖTVÖS és TREFORT mellé emelik. Tudását, gazdag tapasztalatait és mély hazaszeretetét politikai ellenfelei is elismerik.

¹ *Magyar Helikon.* 1921. II. évf. 8. sz. 449. l.

Tíz év munkáját és történetét, maradandó alkotásait és emlékeit őrzik ezek a beszédek és törvények; nemzetünk tíz legválságosabb évének emlékét. 1916—1926. Tíz év, melyek közül egy is a sorsdöntő hetek és hónapok egész sorát képviseli. E tíz év történetét a világháború utolsó évei, a KÁROLYI-forradalom, TISZA István tragédiája, KÚN Béla vörös-uralma, majd a konszolidáció nehezen induló évei, az élet- és a közbiztonság nyugalma, kultúránk fellendülése szimbolizálja. E csaknem száz beszédet, cikket és törvényjavaslatot olvasva, legelső pillanatra az *univerzálitás* tűnik fel előttünk. Az egyes speciális tudományok szakembereinek képzettségével s e tudományok egyes ágaival életükön át foglalkozó bűvárok intuíciójával világít meg olyan kérdéseket, melyek nemcsak a polihisztort árulják el, de a szakférfiakat is bámulatba ejtik, az adatok precizitásával s mindig a lényegnek és a dolog természetéből folyó lelkiségnek meg-látásával.

A hatalmas arányú könyv három részre oszlik s ezeken belül a tudomány, az irodalom és a művészet világába vezet, majd kultúrpolitikánk és közoktatásügyünk problémáit s végül az alkalmi cikkek és beszédekben a legtávolabb eső kérdéseket világítja meg. Az első részben a tudós-képzésről: a tudományos egyesületek «gombamódra» való elszaporodásának célszerűtlenségéről, a «*Magyarország Újabbkori Történetének Forrásai*» (1686—1848) c. sorozat megindításáról, az összeomlás okairól, TISZA István nagy egyéniségéről, felállítandó külföldi magyar intézetekről, az Orsz. Levéltár reorganizálásáról, a PETŐFI-MADÁCH-IPOLYI-centenárium-ról, a nádorok és királyi helytartók életrajzzal ellátott államiratainak (1681-től) kiadásáról, az egyetemek és akadémiák kialakulásáról, a Magy. Tudományos Akadémia állami támogatásáról, a természettudományi tanács felállításáról, az ösztöndíjügyről és a külföldi magyar intézetek szervezetéről, a tihanyi biológiai intézetről, a berlini, majd a római egyetem aulájában tartott előadások keretében a magyar kultúra megmentéséről és felvirágzásáról, báró EÖTVÖS Lóránt, KÖLCSEY, JÓKAI, báró EÖTVÖS József, GRAGGER Róbert emlékezetéről, a *Zeneművészeti Főiskoláról*, az egyházművészeti kiállításról, a miskolci kőszínházról és a magyar rekonstrukcióról vannak beszédek, tanulmányok, cikkek és megjegyzések. A könyvnek ebben a részében vannak azok a mélyenszántó búcsú-beszédek is, melyeket BÉKEFI Remig, TÓTH Lajos, BLAHÁNE és JÁSZAI Mari fölött tartott.

Ugyanaz a tervszerűség és nagyvonalúság jellemzi kulturális intézkedéseinek külpolitikáját is, mint a belsőt. A berlini és római egyete-

meken tartott beszédek nemcsak a magyar szellem fejlődésének proceszusait mutatták be e két nagy nemzet szellemi vezetőinek, de a magyar géniusz diadalútját is beragyogták. Bemutatta, hogy annyi pusztulás és elnyomatás után is a PETŐFIEK, a LISZT Ferencek és MUNKÁCSYAK nemzete lettünk. «Akár a berlini vagy a római egyetem aulájában, akár a kecskeméti vagy szegedi tanyákon, akár a Balaton mellett, vagy a nemzetgyűlésen beszéltem, mindenütt a magyar műveltség megmentését és felvirágoztatását igyekeztem erőmhöz képest szolgálni».

A könyv első részében van az *Országos Magyar Gyűjteményegyetemről* szóló törvényjavaslat, mely minket speciálitása miatt a leginkább érdekel. Öt nagy gyűjteményünket egyetlen jogi személyiség keretébe foglalta össze, Orsz. Magyar Gyűjteményegyetembe (1922. XIX. t.-c.), mely gyűjteményhez a M. Kir. Orsz. Levéltár, a Magyar Nemzeti Múzeum, (Széchényi-könyvtár, érem- és régiség-, állat-, növény-, ásvány- és őslény-, és néprajzi-tárak), az Orsz. M. Szépművészeti Múzeum, Orsz. M. Iparművészeti Múzeum s ezekhez később a Magyar Tudományos Akadémia alkalmazottainak felvétele járult. Ezzel az alkotásával a tudományok harmadik nagy fókuszát, a közgyűjtemények (könyvtár, levéltár, múzeum) egységét alapította meg. Egyben a jelölések jogát magának az autonóm közgyűjteménynek adta meg. A Gyűjteményegyetem, mint különálló és egyetlen intézmény, KLEBELSBERG gróf kezdeményezése, alkotása és örök érdeme.

A magyar történeti kutatás feladatainak kitűzése és a kutatómunka megszervezése is legelső teendői közé tartozott. S valóban a történettudomány fellendítése terén az ő kezdeményezésére indul meg a *Magyarország Újabbkori Történetének Forrásai* c. kiadványsorozat, melynek érdeme és értéke kettős: egyrészt a forráspublikáció, mely egy már-már feledésbe menő korszak emlékeit, aktáit, naplóit és jelentéseit tárja a multnak alig élő mai nemzedék elé (a millenium után «mindsűrűbben hangzott fel a panasz a történelmi érzék hanyatlása miatt»), másrészt történészeinket állandó tevékenységre, újabb és újabb tanulmányok elvégzésére buzdítja s eddig parlagon hagyott területeket népesít be; így a magyar gazdaság-, társadalom- és közigazgatás-történetet. KLEBELSBERG gróf rendületlenül hiszi, hogy «az elpusztíthatatlan munkakedv, mely a FEJÉREKben és KATONÁKban lüktetett, él ma is. Csak szervezés és vezetés dolga, hogy újabb virágzást fakasszon». Aktiv tevékenységének áldásos hatását mi sem hirdeti jobban, mint az egyre sűrűbben megjelenő forráskritikai munkák, melyek úgy a nagyközönségnek, mint a tudósvilágnak tanulságos élményei.

Beszédeiben sokszor a gondolatok és reflexiók mélységes erejével lep meg, melyekben nemcsak éles ítélőerő, de nagy filozófiai kontempláció is megnyilatkozik: «A napi politika izgalmainak nagyítóüvegén át semmiségek nagy események csalóka látszatát keltik, melyek a történeti távlatban szappanbuborékként oszlanak el.» — «Az államok nem képesek olyan pozíciót fenntartani, amelyet nem a saját erejükből vívtak ki.» — «A küzdelem a történelem egyik örök principiuma, mely időnként csak formáit változtatja.» — «Semmi sem veszedelmesebb, mint tetszetős jelszavakat kidobni a tömegbe.»

Milyen mély megfigyelőre vallanak azok a megállapítások, melyek nem a történelem *nagy* sorsfordulatainak meglátásait tárják elénk, hanem a legfinomabb nüanszokra mutatnak rá. Kis, jelentéktelennek látszó évszám szimbolikus kiemelése mögött a történelem tragikumának mennyi sejtetése, megérzékítése. (A strassburgi és kolozsvári egyetem megalapítása és megszűnése. 1873—1919.)

KLEBELSBERG gróf nem a beszédek, hanem a tevékeny tettek embere s ha egy-egy nagyunk pályájának vizsgálatába elmerülve magasba repül képzelete, vagy mélyre száll intuíciója, a megemlékezés e pillanatait is a tettek, a tevékeny gondolatok, a nagy akciók váltják fel.

«A magyar anya, aki a világra hozza az újszülöttet és a magyar tudós, aki kutat és tanít, ugyanazt a szent célt szolgálja: Magyarország feltámadását, amiben eleven, soha meg nem szünő, erős hittel hiszünk», vagy: a magyar nép «a Mindenható világtervében szükségszerű elem, melynek gyengítése szegényebbé teszi az emberiség szellemi életét». Kultúrpolitikájának két alapgondolata, a népnevelés és a tudósképzés, s e gondolatokon elmerengve, tegyük hozzá, hogy e két alapeszmének leg-erősebb támaszai mély vallásos hite és erős hazaszeretete.

KOZOCSA SÁNDOR.

Morin, Germain: *Manuscrits Liturgiques Hongrois des XIe et XIIe Siècles.* (Jahrbuch für Liturgiewissenschaft. VI. [1926] 54—67. l.)

G. MORIN, a világhírű középkorkutató, aki szent GELLÉRT *Deliberatio*-jára is ráirányította a külföld figyelmét, ezen értekezésében néhány fontos és rendkívül érdekes magyar vonatkozású kéziratról ad hírt. A zágrábi egyetemi könyvtár MR (Metropolitanus) jelzésű kéziratai között, melyek az ottani érseki káptalan letétéből kerültek a könyvtárba, mint néhány adattal kimutatja, föltétlenül magyarországi eredetű liturgikus könyvek